

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА VI — СВЕСКА VII

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

УРЕДНИК:

Проф. ЛАЗАР Т. ПЕРОВИЋ.

ЦЕТИЊЕ,

К. Ц. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА.

1900.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Ј А И В И Л А.

У прољећу мојих дана
Кад не бјеше цвјет увео,
Када на ме зора рана
Простираше златни вео. —

У врту ми слатких нада
Заиграше вреле груди,
И долеће вила млада,
Љубав срца да пробуди.

Преда мном се дивна створи,
Склопи златна крила своја,
Златном лиром проговори:
„Чуј ме, чуј ме, ја сам твоја!

„Зајдно ћемо увјек бити, —
Једнаке су наше жеље, —
Зајдно ћемо сузе лити:
Дјелит' јаде и весеље!

„Видиш ово по пољани
Шарно цвјеће што изниче...
И наши су тако дани,
Младост наша њему сличе!...

„Гледај ону ружу тамо,
Што пупољак свој развија,
Дуне л' вјетар она само
Са осмјехом гране свија!...

„А кад дођу мрази крути,
 И сн'јежни се простре вео,
 На гранама лист пожути —
 И угине цв'јет увео!...

„Ето исто тако сада
 Ми смо мали и незрели;
 У нас врије крвца млада,
 Безбрижни смо и весели!...

„Али некад све ће проћи:
 Увенуће лица краси, —
 Б'јелим велом сн'јег ће доћи,
 Да покрије наше власи!...

„И ми ћемо зајдно стати
 На вратима хладна гроба
 Зајдно ћемо уздисати
 За спомене сретног доба!....

„Ти ћеш умр'јет, али ја ћу
 В'јенац плести мртвој глави,
 Ал' без тебе, друже, шта ћу
 У свијету без љубави?!..“

Тако рече моја вила.
 Умукоше звучне струне;
 Посавила златна крила,
 Па жалосно гледа у ме...

Ко божанској правди циља,
 Ко људима добро жели,
 Чија душа благосиља,
 Чиј' истина дух весели...

Ко не пузи кô црв гадни,
 Већ кô човјек право гази,
 Да га ув'јек час ненадни
 На свијетлој нађе стази...

—
 Ој! тога ће душа права —
 Кад ми вјечност пут наруши —
 Са уздахом рећи „слава!...“
 И „вјечни му покој души!...“

— Ман' се св'јета, вило моја, —
 Ту, гдје леже кости моје
 Дођи, дођи сред покоја!
 Све у св'јету пролазно је!...

1892.

Никола Ст. Љубиша.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ~~DURĐE~~
 CRNOJEVIĆ

НА ШТО НАМ ЖИВОТ?

(Pourquoi la vie?)

Рационално ријешење питања опстанка.

Пријевод са 25-ог француског издања Г. А. Русотто.

— Ур. —

(Наставак.)

IV. Хармонија васелене.

Кад већ признајемо, да у нас постоји разумно — мислећи принцип — закон узрока и радње, ради објашњења његовог постанка, приморава нас да се уздигнемо до првоизвора, из којег он истиче. Тај извор људи својим сиромашним и непотпуним језиком зову *Богом*.

Бог је средиште, гдје се састају све силе васелене. То је фокус, из којег се гранају идеје правде, солидарности и љубави, заједничка цијел, којој теже и упућују се сва бића, свјесно или несвјесно. Из ових наших одношаја према великом архитекту свјетова истиче свеопшта хармонија, заједница братство. Да будемо браћа, треба имати заједничког оца, а тај је отац — Бог. Њега треба изучавати у величини његових творевина.

У тихој, јасној ноћи, када све унаоколо почива и ћути, о човјече, брате мој! погледај тада на бескрајње небо. Пази на ритмички ход звијезда у недогледном пространству. Они безбројни огњевии — то су читави свјетови у сравнењу којих земља није виша од атома; то су огромна сунца, која састављају собом колосалне покретне кугле, чија се брзина одређује милионима миља у мивуту. Ужасна нас растојања од њих дијеле, зато нам и изгледају онако мале, просте тачке, које се свијетле. Али окрени тамо оно колосално око науке — *телескоп*. Ти ћеш онда на њиховој површини разликовати читаве оксане огња и узалуд ћеш се упињати да их пребројиш: они се увећавају и шире све даље и даље, те нама изгледају тек као блештећи прах.

Исто тако видићећеш на свјетовима, који су понајближи земљи: долине, горе, мора, покрете облака, па онда знај, да знаци живота свуда избијају и да грозни поредак под општим законима, а због опште судбине сједињује земљу и њене сестре

— планете, које лутају у бескрајност; знај, да сви ти свјетови, што су насељени другим људским друштвима, раде, ближе се, удаљују се покретима различне брзине, пролијећу огромне просторије тако, да је свуда кретање, радња, живот.

Изуचाвај нашу земљу, ову земљу — мајку, која као да нам говори: — Ваше месо моје је; ви сте моја дјеца! Изуचाвај њу, ту хранитељку човјечанства; погледај на хармонију њених континената, форма, у којима су се плодили и израшћивали народи; њене опширне океане, који се вјечно крећу; пази на измјене годишњих времена, која је облаче или зеленим украсом, или златним њивама, или бијелим покровом; погледај на расшћена и жива бића, која је насељују: птице, инсекти, цвијеће: свако је од тих предмета чудо савршенства, дијаманат божанственог стварања. Пази на самог себе, виђи чудновату игру твојих органа, чудни и сложени механизам твојих осјећаја. Је ли икакав човјечији геније кадар подражавати оваким деликатним појавама? Разгледај све ове ствари и упитај твој мозак може ли толикс љепоте, блијеска и хармоније бити резултат случаја и да ли је потребно признати, да је то резултат разумног узрока, који управља поретком васелене и развићем живота. Ако ме ти упозориш на несреће и катастрофе, које руше овакав чудни поредак, ја ћу ти одговорити: испитуј природне појаве, не заустављај се на површини, задуби се у саму дубину ствари, па ћеш с чуђењем доћи до закључка, одакле бајаги противурјечија само потврђују општу хармонију, и да су шта више неопходна за прогрес бића — више циљи живота.

Ако је Бог створио свијет — с тријумфом наглашују неки материјалисти — а ко је њега створио? Ово нема никаквог смисла. Бог није биће, које се приближује обичној врсти бића. Он је *свеопште Биће*, бескрајан у времену и пространству, значи бескрајан — вјечан. Нема бића ни упоредо са Њим ни над Њим. Он је извор и почетак сваког живота. Он везује, хармонише индивидуалне силе, које су без Њега осамљене и разилазе се. Кад би остављене биле самим себи, а не би их руководио закон, виша воља — оне би тек произвеле збрку само и хаос. Постојане општег плана, опште цијељи, у којој учествују све силе васелене, доказује, да постоји узрок Вишег Разума, а то је *Бог*.

V. Доцнији животи.

Казали смо, да је човјек дужан прије свега изучити самог себе, ако ће да буде свјесан онога, што га у будуће чека. Да

идеш сигурним кроком, треба да знаш куда идеш; јер тек онда се може радити за напредак свој и социјалне средине, кад хармонише своје поступке са вишим законима. Значи, најважније је познавање тих закона, одређење обавеза, које нам они предодређују, предвиђети пошљедице наших радња. Чим човјек проникне у важност своје улоге, лако ће му се бити одговорити од свега онога, што га умањава и унижава; тада ће он знати да управља собом саодговорно захтјевима разума и припремити својим настојавањима плодотворно уједињене људи у једну велику братску породицу.

Али како је још далеко од нас тај час!

Према је човјечанство сједињено окреће се напријед по путу прогреса, али може се рећи да већина његових чланова бесвјесно лута у мраку, не знајући самих себе, не знајући праве цијељи опстанка. Велика тама обвија човјечији разум. Луче истине блиједе преда њ долазе, слабе тако слабо, да нијесу кадре освијетлити његове озарене путеве бар у толико, да се пред његовим очима јасно открије удаљена идеална цијељ. Не знајући своју судбину, падајући непрестано у погрешке, човјек често проклиње живот. Клонуо под својим бременом, он баца кривицу на своје ближње за све муке и невоље, која се на њ гомилају. Разјарен против Бога, којег он у очајању грди криви за неправду, човјек често клоне и удаљава се од благотворне борбе, која је тек кадра да ојача његову душу, да освијетли његов разум и припреми га за рад вишег поретка.

А зашто је то тако? зашто се човјек јавља тако слаб и неоружан на великој арени, на којој свагда без одмора бива вјечита гигантска сјеча? — Зато, што је земаљска кугла тек једна од мањих ступања из степенице свјетова. Овдје станују само душа — младенци, т. ј. душе, које су тек од скоро обдарене разумом. У нашем свијету још и материја влада. Она нас крши својим јармом, ограничава наше способности, задржава наша прегнућа к добру, наше тежње к идеалу.

(Наставиће се.)

З А О У Д Е С.

Написала Милка Гргурова.

У Бачкој, не далеко од Новог Сада лежи велико село Футок које се пружа дуж обале дунавске, а дели на стари и нови Футок. У старом су живели некада сами Срби; али сад има међу Србима и доста Немаца. А у новом Футоку је сам Немац. Ту је и двор грофа Котека који сваке године долази да проведе лето на своме огромном имању.

Срби и Немци не слажу се добро, често бива међу њима свађе и бојева, и тад скоро увек Немац добије право код власти. Али то је већ жалосна судбина наших аустро-угарских Србаља.

Положај новог Футока много је сретнији од старог, који лежи на висини, и сачуван је од поплаве, а стари врло често страда од Дунава.

Футок, по положају и величини могао би пркосити и каквој варошици; а што се тиче чистоте и уредности, могле би се угледати и многе вароши на њ. Улице су кајдрмисане а поред кућа свуд тротуари које газде дају сваки дан чистити и поливати. У вече су улице осветљене, истина, само обичним фењерима, али бар човек не лута по мраку. Међу тим у селу има апотека и три лекара. Гостионице су сасвим чисте и у реду. Једном речи село би се могло пре назвати варошицом.

Особито је важна пивара, у којој свецем и недељом долазе како Срби, тако и Немци, па кад се напију (што у Бачкој то врло често бива) онда се почну препирати ко каква права има, па се том приликом посвађају па и потуку, те често буде разбијених глава, а боме и мртвих, и те зађевице увек бивају између Србаља и Немаца.

У старом Футоку живео је врло имућан сељак газда Мирко. Имао је два сина, Навка и Станка. Жена му је умрла, па како није имао женско чељаде у кући, морао је женити Навка, који је навршио тек осамнајест година, те тако, као што беше богат искупио га је и од војничке дужности.

Преко од његове куће живео је газда Митар, са својом задругом. Имао је доста синова, снаха, и сијасет унучади. Али

нада све имао је дивну ћерку Неру, која је дичила целу његову задругу. На далеко не беше девојке равне јој у лепоти, а боље и у вредноћи. У целом селу нису је другчије ни звали него: „лепа Нера.“ — Многи су се момци загледали у лепу Неру, па и оба брата Навко и Станко. Али Нера је волела Навка, који опет од момака беше најлепши у селу. Био је висок, снажан, имао је дивне очи, и смеђу косу, а при том био је вредан и честит.

Станко на против беше ружан, ни мало угледан, а увек набусит, пакостан, а што је још најгоре био је лењ, само годину дана беше млађи од свога брата, па и он се већ био загледао у девојку. А како Нера пође за Навка, то постаде још пакоснији, омрзну брата па и Неру.

Газда Мирко као што имађаше доста велико газдинство, морао је држати вештог слугу који је разумевао пољски посао, особито док му још деца беху мала. И тако тај слуга, који беше помађарени Словак, и који се зваше Мишка, тако се одомаћио у Мирковој кући да је себе сматрао као да је и он неки господар, па му криво бјеше кад виде како је Навко вредан и разуме ратарски посао, боље и од њега те се побоја да ће га једног лепог дана истиснути из куће за то кукави Мишка чим је опазио како Станко попречно гледа свога брата, одма се с њиме удружи. Те стаде сплеткарити код Мирка против Навка и Нере, али је старац имао здраву памет па га је правдао, он је знао да му је Навко десна рука, а Нера вредна домаћица како их је мало. Од Станка слабу је имао помоћ, ван ако га не ожени каквом ваљаном женом, која ће и за њега радити. Тако једног дана Мирко посаветова се са Навком и његовом вредном женом Нером, би ли могли водити сами газдинство и без Мишка? Па кад му они рекоше да се не брине за то, да ће посао ићи боље него с њиме, који им и онако од неког времена прави само сметње, а никакве праве помоћи. Мирко се одма реши да отпусти Мишка, који му је већ и тако досадио, а мислио је да он и Станка квари, и подбада против њих, тако Мирко исплати Мишка, па му рече нека иде у његово село, како има доста лепог своту заслужених новаца може и сам мало газдинство завести. Јер Мирко ништа није тако желео као да оде тај несретник из Футока, тврдо убеђен да ће и Станко постати бољи и вреднији.

Међу тим Станко је морао и војничку дужност отслужити, пошто је био већ у тим годинама. И за то време док се он бавио у војсци у кући је било све мирно, посао је напредовао

и без њега (који и онако није ништа привредио), као и без Мишка.

Нера, одма прве године своје удаје, роди ћерку Аницу, а на две године доцније обрадова их у кући и са сином Богданом. То двоје деце били су радост дедина, он се с њима забављао, док су им родитељи вршили пољске, па и домаће послове.

Све је ишло врло добро, нити се ко тужио на рад, ни на умор. Свако је то с радошћу и весело прионуо за оним што му је спадало у дужност, а благослов Божији лебдио је над њима. Тако је било док се не врати Станко. —

Мирко је желео да га одма ожени чим је дошао кући, па да и он са својом женом прионе за посао, но и ту имађаху доста муке док га наговорише, па ипак не постиже јадни Мирко што је желео, он је и даље проводио свој пустоловни живот. Из механе у механу, где је каква свађа ту је Станко био, ако се ко с њиме побио опет је Станко био узрок. Мешао се са најгорима и пјанчио по целу драгу ноћ. Тако је његова јадна жена Маца, радила и за њега, а кад би кући дошао пијан, још би је кад год и злостављати хтео, да је нису домаћи заштићавали, а тај његов пустоловни поступак огорчавао је свима живот.

Прошло је десет година како се Навко оженио. Био је сретан као муж и отац, а као син, поштовао је свога оца, и никад није смећао с ума да је отац прави старешина у кући, и да њега морају сви слушати.

Једне вечери беше недеља, поседаше сви при лепој месецини испред куће, осим Станка који Бог зна где беше. Мирко сеђаше у средини, с једне и друге стране поред његових колена сеђаху његова унучад за тим Навко и Нера, а с друге стране Маца. Сви ћутаху јер старешина беше замишљен. Нај-после као да се пренуо из својих мисли запита Мацу:

— Море снахо, где ти је Станко? Тај се боме од јутрос жив не показа? Шта је с њиме.

— Маца устаде, па тужно одговори:

— Не знам бабо, бојим се да где год не пије, па да опет не приметне кавге!

— Од кад оно швабе убише Андрију нашег суседа, тај не мирује, све иде у ту проклету пивару и тражи зађевице с њима. Суд је већ судио онима који га убише. А Станко би боље радио да седи с миром и гледа свога посла. А како чујем

и она татина*) Мишка дође из свога села те Станко само се с њиме и дружи. Бојим се да не буде каквог белаја. Шта мислиш Навко, како би било да одеш до пиваре, па да видиш гдје се задржа тај несретник? — Новко већ устаде да послуша свога оца. Али Неру нешто такну кроз срце, те уздану. Мирко опази да Нери није право што пиље Новка да тражи Станка, па је запита:

— Шта ти је Нера, ти као да уздану?

— Не знам бабо ни сама шта ми је али ми већ од јутрос срце зебе, као да слуги какву несрећу?

— Е па кад се бојиш, ано нека иде које од наших чељади,
— рече старац мало зловољно, нашто Навко скочи па рече:

— Не, не, бабо, идем ја, ваљда се нећу плашити од жениног гатања. — Па не чекаше одговор оде право путем пивари. Ати тек што дође до пиваре, кад опази Мишка где брзо ивађе из пиваре, и баш хтеде проћи поред Навка, кад га овај задржа и запита:

— Еј, Мишко, а где је Станко?

— Енога у пивари! одговори Мишко, и пројури поред њега као муња, тако га и не могаше још шта запитати. Навко зачућен гледаше за њим, па онда скоро механично уђе у пивару да потражи брата. Али још се више зачуди кад уђе у пивницу и виде да је празна. Баш хтеде изићи, кад чу неко јечање брзо се окрете, и опази неког човека где лежи на земљи сав крвав. Он му брзо приђе виде да је још жив, подиже му главу и познаде Михла, кметовог сина, Навко се пренерази, па га запита:

— Еј несретниче, ко те уби?! — Михл, отвори очи које му беху сасвим замућене, и хтеде нешто рећи, али му у исти мах пљусну крв из ране, и он издану.

Навко се наједанпут виде поред мртвог човека, појури к вратима да зовне кога у помоћ. Али у исти мах врата се нагло отворише и кмет скоро ван себе уђе са перјашима (жанџарми) у пивницу. Чим виде Навка са ножем у руци, ког је из расејаности подигао са земље, а виде и свога мртвог сина на земљи; одма повика:

— Вежите убицу! — Бадава се Навко бранио, бадава је доказивао да је невин, њега савладаше, везаше, и одвукоше га у затвор.

*) Тако зову Срби помађарене Словаке.

* * *

Мишка је јурио за Станком, па кад га стиже он га отпрати до куће путем су обојица ћутали, а кад дођоше до капиџика он му нешто рече на уво, а Станко само ману главом и и расташе се. Кад виде Мирко, да Станко сам дође, он га брзо запита:

— А где остаде Навко?

— А шта га ја знам, зар сам ја његов чувар? — одговори набусито. А за тим даде знак Маџи да пође за њим. Сирота Маџа подиже се, пољуби свекра у руку па оде.

Мирко остаде узнемирен па и љутит те рече:

— Гледај само снахо, тај како одговара, па не рече ни „лаку ноћ!“ — Мирко је врло волео Неру, и радо се с њоме разговарао и о пословима, јер беше разборита, и паметна жена. Па док су они тако остали брижни што Навка још нема да се врати, наједанпут утрча газда Митар, Нерин отац сав усплајен, па повика:

— Еј, пришо, по Богу брате, несрећа грдна, несрећа:

— Шта је, шта се догодило?! Повикаше сви дрхћући од страха.

— Навка затворише, обедише га да је убио кметовога сина. — Већи гром није их могао згодити од те вести. Нера цикну као да је уједе гуја за срце. Мирко, посрну само што се не сруши, а дјеца се расплакаше, целом кућом овлада страх и очајање, гдје до мало пре владаше мир и срећа.

Одма пробудише Станка, и питаше га: да ли он што зна о целој тој несрећи која се догодила? Но он им одговори, да нити зна да је убијен кметов син, а још мање да је видио Навка. — Страшну ноћ провелише.

Сутра дан оде газда Мирко у сеоску кућу. Говорио им је и доказивао о Навковој невиности и рече им за што је отишао од куће, само да потражи брата. Али све је било бадава. Кмет је тврдио да га је затекао ножем у руци поред његовог мртвог сина. А свједоци који беху позвани сведочили су да су се у пивари свађали, али кад су се разишли из пиваре да је кметов син био жив и неповређен. И тако остаде сва кривица на Навку.

После испита, и саслушања сведока, спроведоше Навка, у Нови Сад, и предадоше га тамошњем суду.

Не може се рећи да суд није за његово олакшање имао у виду и његово увек добро владање. Па и заступник га је савесно бранио, али све бадава, по спољашњој форми сва је

кривица остала на Навку. Али пошто он никако не хтеде признати а и због његовог пређашњег доброг владања суд га осуди на шест година робије.

И тако јадни и поштени Навко, мораде вући ланце и вршити робијашке послове. Кад му беше пресуда изречена, он се горко заплака, и зажели да се види са својом породицом пре но што га пошљу у Сомбор на робију. Што му се одма и дозволи.

Био је то тужан састанак. Сирома газда Мирко остари за то време за десет година. Заплака се кад загрли свога несретног сина. Срце му је пуцало од жалости, јер је уверен био да му је син невин. А кад дође ред на жену и децу, мораде газда Мирко изаћи на поље немогавши издржати тај дирљиви приказ.

Навко изљуби их све редом, па повика

— Жено моја срце извађено, чувај ми ове две зенице моје! А ви драга децо моја, мој очни виде, поштујте деду свога, волите и слушајте вашу мајку која вам сад остаје и место баба вашег! — А за тим се удари по челу па чисто јекну:

— Еј, тужан, како ћу живети без вас?! — Нера беше жена крепког карактера, али ју је овај тренутак сасвим оборио, но кад погледа децу која горко плакаху, она се на мах освести, обриса очи па рече свесно:

— Навко човече мој, немој јадиковати, Бог милостиви смиловаће се на нас, и учиниће да твоја невиност изађе на видело. А зликовац, који те доведе у то зло, биће проклет и овога и онога света. Па сад с Богом Навко, и уздајмо се у Бога!

* * *

Навкова несрећа поремети све у кући. Газда Мирко клоњу духом и телом. А Станко невешт и лењ продужавао је и даље свој пусти живот. Нера и ако беше тужна, ли беше и свесна, она је и даље радила па и јетрва јој помагаше, али бадава без мушке главе не иде водити толико газдинство. И сам Мирко увиде да са Станком не може се ништа, и да мора узети каквог вештог човека да му земљу ради.

Чим је чуо Мишка, који је већ давно свој заслужени новац проћердао, он се одма понуди Мирку, да опет буде код њега слуга. Али Нера, преклињаше свога свекра да га не прими више у кућу. Мирко је послуша, пошто га и сам није трпио.

Али Станко рече оцу:

— Бабо, узми Мишка у кућу па ћу и ја с њиме радити.

— А ко ти брани, синко, да и овако без њега радиш своје добро! — запита га Мирко.

— Нећу са женама да имам посла, особито са Нером, која је целу кућу обрнула на своју руку.

Не дирај ти Неру, вреди она у кући више него сви ми. Да није ње незнаш како би нам ишло газдинство, како ти ништа не радиш, лепо би баш прошли. Еј да си у пола на свога јадног брата Навка, не би морао узимати туђина, али теби је милије повлачити се по крчмама и свађати се, него свој посао да гледаш.

Станко је још дуго наваљивао на оца да узме Мишка опет у кућу. И кад овај одсудно одби, Станко се наљути па рече:

Та свему је то крива она кучка Нера, али ћу јој се осветити, па ма се не посветио! — Мирко плану од љутине па повика:

Чујеш ме море, остави ти Неру на миру, јер славе ми, имаћеш са мношћу посла.

Станко оде љутит, Мишка му је био његов једини и нераздвајани друг. С њиме је цео и делио све, што му је до руку долазило, једном речи, Мишка беше његов зао дух. Ни за ког другог није марио, па ни за своју жену, која је поред њега била несретнија и од саме Нере, која је судбину свога доброг мужа оплакивала.

* * *

Прошло је три године како јадни Навко, чами невин у оковима. Неком приликом помиловаше га на четири место на шест година, па је имао још нешто мање од године да издржи, за то време Нера је неколика пута одлазила са децом да га виде. Мирко у посљедње време отежа, па и немогаше ићи од терета да гледа како се јадни Навко већ сасвим порушио са здрављем. Он се још надао да ће га кад изађе из затвора и дође кући, пољски ваздух и слобода опет опоравити. Па се де који пута радовао, како ће га дочекати, како ће га сви његовати и чувати. Бројао је дане до светог Николе колико још има, онда ће га пустити на слободу а тад им је и крсно име.

Дани су пролазили, али им се чинило спорије но икада, особито за Неру, да је могла преспавала би то време само да што пре прође. Ни Мирку не беше боље, он се све бојао да жив неће дочекати да види Навка слободног, то га наведе да начини и опоручу, јер се бојао, да ће Станко, ако би Мирко

пре умро но што се врати Навко, гонити Неру и њену децу, па како те године на срећу беше Србин кмет (јер сваке три године бирали су кмета, па једанпут изберу Србина а други пут Немца) то он употреби то време и начини опоруку, која је гласила да два дела свога имања оставља Навку, а један део Станку, пошто он нема деце, а и не привређује ништа.

Мишка некако дочује за ту опоруку па достави Станку, ког тај глас раздражи до беснила, те се још више одао пићу, а пјава човека лако је наговорити и на свако зло.

(Свршиће се.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

САФИР И ЗОРМЕНА.

По прози Кота

СПЈЕВАО Радомир Кривокалић.

I.

Тамо, гдје се зраци сунца
У Гангесу светом мију,
С Хималајског те врхунца
Бисер-роу с цв'јећа пију.

Гдје облаци позлаћени
У небеса куле праве
И у морској б'јелој пјени
Огледају сјајне главе.

У предавном добу цв'јета
Царство једно срећно славно,
Гдје најсилниј' владар св'јета
Цар Бендереј влада давно.

Јединица кћер му мила
Урес бјеше царских двора,
Дражеснија него вила
У пјенама чистим мора.

Нигдје људи чара њена
Не видјеше на свијету,
Још прекрасна кад Зормена
У младости бјеше цв'јету.

Ал' је туга много пута
Спопадале — тешки јади,
Тужи, плаче, свуда лута
Авњоски створ тај млади.

Цар Бендереј кћерку жали —
И њеном се јаду чуди,
Мисли, како да у шали
Развесели њене груди.

У раскошне своје дворе
Он нареди будалама,
Да му кћерку разговоре
Разном шалом и играма.

Залуд бјеху игре разне —
Красне пјесме, свирке бајне,
Зормени су груди празне,
Нико не зна њене тајне.

Цар мудраце тад' чувене
Од свакуда дозва к себи,
Од њих који јад Зормене
Да са срца диг'о не би.

Тридест и три дана пуна
Мислили су без три часа,
Најпослије први туна
Мудрац диже свога гласа:

Да царевну одвез' треба
Преко гора, преко мора,
Гдје су чисти зраци с неба —
Пурпурија исток зора.

По горама и шумама
Она сумор, јад ведриће,
Што јој груди њежне слама —
И весела онда биће.

Други рече: да се купа
За три дана, кад исходи
Сјајно сунце — голог трупа
У студеној бистрој води.

Божја вода њој ће чиста
С душе дићи тугу, јаде
К'о прашину роса с листа
Са ружине хвоје младе.

Трећи мудрац Сафир млади
„Знам царевни што је“ — рече,
„Јасни су ми њени јади —
Знам на срцу што је пече!“

Седмогласне птице бајне
У перивој' зачух гласе,
Божја птица мени тајне
Јави, како да се спасе.

Дозрело је срце ружи —
Тражи љубав милог друга,
За љубављу топлом тужи —
То јој дајте -- проћ' ће туга!“

Кад прекиде Сафир млади,
На њег' смијех — вика пуче,
Од цара ће снаћ' нас јади
Неискусни за то, луче!

Мудраци се насмијаше
На његове мудре зборе,
Један к другом руке маше
И Сафира страшно коре.

На један пут цара ето,
Отвори се широм крило,
Иза врата он чу све то
За његово чедо мило.

Страх ухвати њих све тада —
Свак' у лицу преблиједи;
Цар Сафира зовну млада
Измеђ' свију глава сједи.

„О мудраче млад Сафире!
Теби хвала измеђ' свије,
Из уста ти мед извире —
Мудрост твоју свако пије!

Јединици милој кћери
Ти погоди право што је, —
Отвори јој среће двери
Кључем мудре р'јечи своје!“

II.

Цар Бендереј к себи зове
Са свих страна царевине
Краљевиће — витезове —
Кнежевиће, врастелине, —
Тим гостима не би броја,
Госпоцкога сви су соја.

У царскоме двору сјајну
Посједаше сви за stole;
Цар дозива кћерку бајну,

Коју гости сви заволе —
И проводи за ручицу
Драгу своју јединицу.

Тад Бендереј зборит' стаде:
„Гледај, кћери, госте часне —
Витезове красне, младе —
Царевиће круне јасне, —
Мужа себи сад избира,
Да уживаш са њим мира!“

Сви се њојзи поклонеше,
Зормена их гледа сјетна,
У очима њеним пише,
Да с ниједним није сретна —
Гости одма сви застр'јепе
Од цареве кћерке л'јепе.

„Ко је онај, оче мили!?“
Кћерка оца свога пита,
„Он је сличан горској вили —
Сва је ништа при њем свита,
Моје срце њега жуди —
Пуцају ми за њим груди!“

„Мудрац Сафир он се зове,
Он ми савјет даде, знади!
Да позовем госте ове,
И каза ми туге твоје —
Сад испуни жеље своје!“

„Зовни ми га, бабо слатки!“
Сад Зормена оца моли,
„Да проведем с њим час кратки,
Јер ме срце за њим боли, —
Испуни ми жељу ову!“
Тад' Сафира њој позову.

Гости пазе сви царевну,
У чаробном што је лику,
Чини им се смрт да сјевну
У анђелском ње облику; —
Чудећи се сви Зормени —
Разиђу се ражљућени.

III.

Зормена.

„Млад Сафире, кажи сада!
Зашто сунце све не грије?
Зашто вјечно радост, нада --
У човјечјем срцу није?“

Што постану слатка јела
 Тако брзо горка — љута?
 Зашто туге више пута
 Човјечије срце море?
 И богате што одоре
 Омразе се и колајне?
 Што умукну цјесме бајне?!“

Сафир.

„О Зормено — створе красно!
 Сад ће теби бити јасно...!
 Прах, пепео, за то што је
 Нашег духа грешна скриња,
 Ништа стално — све смртно је! —
 Душа наша тек протиња —
 Угаси се, т'јело труне;
 Сјајне очи — ведро чело
 Брзо тамни — земља буде;
 Све су лажи и заблуде!
 Одречи се — све остави!
 Лажне наде и љубави,
 Све је пеп'о и прашина!“
 Бројанице прстом ^{ниже,}
 И к Зормени ступи ^{ближе.}

Зормена.

„Сласт земаљска има једна,
 Која никад не пролази,
 То је радост рајска — медна,
 Што на земљу вјечно слази, —
 Тај мирисни цвијет убав
 Жарка — слатка јесте љубав.

„То су стубе, које воде
 У лазурне неба своде,
 С небом вежу земљу ову
 Као сужње у окову, —
 Сјај презирем царске круне,
 Само жеље нек' с' испуне!
 „Ја ти дајем: срце своје —
 Своју душу — живот — срећу,
 Младост и све нек је твоје,
 А за тебе и умр'ећу!
 Љубављу се кунем светом
 И љепоте моје цвјетом, —
 Небом — земљом, вјечним гробом,
 Само вјечно да сам с тобом!..“
 Сузе точе из ње ока,
 Надимљу се бјела њедра —

Попут ватре лице гори,
 Ил' небеса кад су ведро —
 Као пурпур од истока
 У прољећној мајској зори.
 Ил' јабука светог раја —
 А очи јој пуне сјаја...“

Сафир.

„Не кушај ме, царско чедо!
 Јасне су ми жеље твоје,
 Ко се њима не би предо?!
 Срце твоје ватрено је,
 Љубав ти је силна, слатка,
 Али та је радост кратка!
 Љубављу се ја не снажим,
 Већ покоја вјечног тражим —
 К пристаништу срећног мира,
 Душа тежи сад Сафира!
 Земска љубав плане — мене
 К'о прољећно красно цв'јеће,
 Кроз пољане и долине
 Ког' божанска роса кропи;
 Као восак меке св'јеће
 У нама се љубав топи —
 На пламену кад трепери;
 Као звјезда она плане
 У лазурној неба сфери,
 И за час се све угаси —
 Од свег тога што остане?
 Шака праха и пепела —
 Кога створи ватра врела.“

Зормена.

„Не гаси се љубав права,
 Све до ледног гори гроба!
 И плам јачи све то дава,
 Од младога почев доба!
 И за гробом пламти она
 У небесна света лона,
 Гдје сливена срца два су —
 Радују се божјем красу...“

Сафир.

„Ој Зормено! то је гатка —
 Неистина и сујета!
 Љубав није тако слатка —
 Већ отровна чаша клета!
 Ко љезиног пије слада —
 Пре времена тај пропада!“

Зормена.

„Ти се вараш, о Сафире!
 Живот вјечни траје горе;
 Наше т'јело кад умире —
 Душа нам се сели одма
 У блажене вјечне дворе,
 Гдје немаде хладне смрти,
 Већ под сјенком рајски врти
 Шу питају плодом — пићем,
 Вјенчају је с вјечним жићем;
 Животу је љубав круна —
 То је чаша света пуна,
 Ко је до дна не испије —
 Тај радости им'о није!“ —

Сафир.

„Нек у теби вјера гори!
 Нек ти младо срце грије!
 Нек ти љубав срце мори
 Што божанске сласти пије,
 То је твоје доба сада,
 Што ти тражи душа млада!
 Али душа моја сноси
 Бол, несреће — сваких јада,
 Кад ми живот смрт покоси
 Уживаћу вјечно срећу —
 У небеске свете дворе, —
 Као цвијет у прољећу
 Вјечног жића на изворе
 Кр'јепиће се младост моја
 Сред небеског перивоја!“

Зормена.

„Чуј Сафире мудри, млади!
 Твоје срце од камена
 Студеније јесте знади!
 Твоје очи крије сјена —
 Те не видиш вјечни живот,
 А земаљске не знаш сласти,
 Кад усреће свети кивот
 Ти не желиш к'о пјан пасти! —
 Иди! питај камен б'јели —
 Кам алатир зове тај се!
 Да л' он живот вјечни жели?
 Иди тражи! ил' покај се!“

IV.

Поклони се Сафир таде...
 Оде тражит' алатира —

Одговора да му даде...

Путов'о је пуван наде
 Кроз све краје од свемира, —
 Љубавне га воде тајне,
 Зормене се сјећа бајне.

У њедрима шума мрачни
 Продираще много пута,
 Шиљао је поглед зрачни
 У њедарца тамног кута;
 У дубине плавог мора
 Ронио је путник млади;
 На врхове вјечних гора
 Излазаше без умора
 На крилима жеља, нада,
 Мјеста, пустош којим влада,
 Уздасима силним кади
 Из ватрених својих груди —
 Као да их из сна б'уди.

У очају када пану --
 Он алатир нађе б'јели,
 Из ока му суза кану,
 Као да га ко уц'јели,
 А радост му срце прели;
 Камену тад Сафир вели:
 Алатире — бјели каме!
 Што почиваш мирно туна —
 Три хиљаде триста љета
 Од постанка твог је пуна,
 Непрозрачне од кад таме
 На св'јету те скрише зломе,
 Кажми тајну срцу моме!! —

„Да ли желиш вјечног мира —
 Слободно се кретат' свуда?
 И желиш ли живот људи? —
 Из камена алатира
 Човјечји се глас пробуди —
 Сафиру се младом чуди.

„Иди! питај плава мора —
 Горски извор — бистре воде,
 Куда лаки чамци броде,
 Код њих наћеш одговора!
 Са дна питај шљунке глатке
 Залеђене р'јеке слатке,
 Кад оклопом стегне зима —
 Да ли добро тад је њима?! —

„Повјетарац са валима
 Не игра се њеним тада,

А мјесеца, сунца зрака
 Не трепери тад у њима, —
 Што живота нема знака —
 Она с тога дуго страда. —
 О Сафире мудри, иди!
 К прекоморском дубу горе
 Који чами на врх хриди
 Триста тридест има љета,
 Да ли њега јади море?
 Што усамљен од свијета
 За стрмену везан ст'јену
 Од створења в'јек проводи,
 Такав живот дар му годи?""

Мудрац Сафир тада оде —
 Пита р'јеке — морске воде, —
 Под зеленим дубом стане,
 Који снажне шире гране
 И широку сјенку баца
 Око себе на све стране. —
 „О кажи ми, стари дубе,
 Сит да ли си дугог в'јека?
 Твоје гране живот губе —
 Смрти косе њих већ чека,
 Оне желе брзо с тобом
 С леденим се састаг' гробом,
 Слатки покој да проводе!
 Под вјечите тамне своде!“

Тад гранама дуб шумори —
 И мудрацу тад Сафиру
 Љуцким гласом проговори
 О његовом вјечном миру:
 „Неразумни чуј, Сафире!
 Коме живот мио није?!
 Свако жали, кад умире —
 Када смрти чашу пије,
 Али воља није мене
 Те сам свезан на врх ст'јене!

„Ја судбину кунем клету, —
 Кад би моја жеља била,
 Прхнуо бих по свијету,
 Као шева, када крила
 Вије своја над облаке
 И извија пјесме сваке,
 У ваздушне те просторе
 Свога творца славе горе!

„Иди! питај пјевачицу
 Шеву красну пољску птицу!

Да ли живјет' вјечно жуди?
 Ид' Сафире сада луди!“ —

V.

Млади Сафир као луда
 Лутао је самац свуда,
 Одговара свака тварка:
 Да живјети вјечно треба
 И да љубав чиста жарка
 Најљепши је дар са неба...
 У лет спази шеву бајну
 И пита је за ту тајну. —
 Седмогласна шева збори —
 И Сафира мудрог кори:
 „Срце моје ти искуби
 Из њедара, које љуби! —
 Кад остану празне груди —
 Шта ће њих тад да разбуди?!

„Мјесто срца грумен леда
 Ти остави студенoga,
 Прије тога срце моје
 Одговора теби не да!
 Док у груд'ма срце бије —
 Вјечни живот нека ми је!

„Узлетаћу на врх горе,
 Вити г'везда по дрвећу,
 Кроз небесне свуд просторе
 Крила ће ми да прелећу,
 У заносном томе лету
 Дивићу се божјем св'јету.

„Изнад мене сунце грије —
 Лазурни се свод налази,
 Вјечни живот тамо ти је, —
 На анђелска моћна крила
 Прхнула бих ја на стази —
 Одлећела тамо горе
 Вјечног жића на изворе...!“

Тад се Сафир свега сјети
 И цареве кћери л'јене...
 Себе самог поче клети —
 Што му очи бјеху сл'јепе, —
 Срце за њом купат стаде;
 Пунан среће — жеље, наде
 Дивној крену сад Зормени,
 Да добије, да пром'јени.
 За сујету и за глатку
 Живот вјечни — љубав слатку.

VI.

Већ су прошла многа љета,
 Од кад на пут Сафир крену,
 Да испита тајне св'јета;
 Жели виђет' бај — Зормену,
 Жели мрсит' косу њену —
 Лице, очи да јој љуби,
 Са усана да јој пије
 Сласти свете много слађе
 Од виектара — амвросије;
 Тако живот да не губи —
 И да љубав вјечну нађе
 Ту највећу св'јета силу
 У њезином топлом крилу.

*

Из санка се Сафир буди,
 Око себе свуда гледа —
 Почеше му дрхтат' груди,
 А студен к'о грумен леда
 Тужи, плаче — сузе лије,
 Лице гребе — груди бије...

Пустаре се непрегледне
 Врели п'јесак пружа свуда,
 Те му пече ноге б'једне:
 Од силнога пута — труда
 Своје т'јело да оснажи,
 Вите палме сјенку тражи.

Путов'о је много љета,
 Преплив'о је много мора,
 Многе краје прође св'јета —
 Тражећ' свога красног створа...
 Босе ноге камен газе
 И већ дође до оазе. —

Над водом се у оази
 Он нагиње кр'јепит' т'јела,
 Ал' у бистрој води спази
 С'једог старца тамног чела,

Цешине.

Избраздано лице бл'једо
 Он је дуго, дуго — глед'о —
 И потрља очи тада,
 Даље крену пунав јада.

Ишао је дуго б'један —
 Лутајући по пустари,
 Док га сретe пастир један —
 Сијед к'о он бјеше стари;
 Запита га Сафир тада —
 „Цар Бендереј да ли влада.“

Пастир гледа, па се чуди
 И Сафиру ста да збори:
 „Не знаду га ови људи,
 Срушени су њему двори —
 А за тога цара славна
 Од старих сам слуш'о давна.“

Осврну се Сафир тада,
 Развалине виђе пусте
 И сјети се дворâ сада, —
 Перивоје цвјетне — густе
 Већ не види пуне хлада;
 И Зормене сад се сјети,
 Па свој живот поче клетити;
 Од тешкога јада тога
 Срце њему плаче — тужи,
 Заклепа му слаба нога —
 На земљу се к'о снап пружити,
 Смрти страшноје ту се сјети,
 С косом која к њему лети.

Над њиме се сјенка врти —
 На образе пада бл'једе,
 Рука пружа пиће смрти,
 У вјечност га да одведе;
 За љубављу — жићем плаче...
 Кад га пољуб смрти таче —
 Тамне с' очи заклопише,
 Будило се није више. —

ЛИЗА ФЛЕРОН.

РОМАН Г. Охнет-а.

ПРЕВЕО Сутварскій.

I.

Између Амбизи (Ambigu) и свето-мартинских врата, улазећи на булевард, особито на Бондијски друм (Bondy), уздиже се позориште, које се од постања свога назива „Драматичним фантазијама“. Оно је саграђено на рушевини гостионе Балањи (Balagny), запаљене пошљедних дана комуне, заједно са вратима свето Мартинским. Узмичући к Шато-до (Chateau-d'Eau), бјежећи у нeredу пред сатнијама из Версеља, савезници да гониоце зауставе и себе одмора проузрочише на булеварду велики пожар.

Три куће подлегоше сили пламена. Једно најобљубљеније и најпопуларније позориште прогута пламен, позориште, које свјетина радо полазаше и у коме имаше прилике да види како се прекршај кажњава а невиност награђива. Неколико грађана бијаху спржени под развалинама; двобој између реда и нeredа не трајаше више од једног сата. На мјесто трију кућа и једног позоришта годину послје подигоше се на „булеварду“ три позоришта и једна кућа, на лијепу сликани. Бизарски духови уочише да Колијна намјераваше развити драматску вјештину у Француској.

Главна се врата не отвараху, већ вечером од седам сати па до поноћи; кад тама завлада и кад се пламтеће свијеће, које увеличаваху преставу удуну и заталасају попут огњеног каквог мора.

Испред на буљуке придолазе гледаоци, који су већ своје ложе закупили, те се опиру понудама продаваоца цедуља, које им нуђаху „бољу столицу него ли је имају у уредима“, и одбијају досадне продаваоце програма, који им их на силу у руке турају.

Провукујући се између нога агената продаваоци *coco*-а, са сребрним звончићима о рамену, трче и вичу „Свјеже воде, ко

жели пити!“, а препродавалице поморанача, испоређане по калдрми, поцрњелог лица од непогода, са на глави бојадисаним рубцем, продају „лијепу Валенцију послужитељима станова, при свјетлости једне свјећице, ужглобљене у свјетионику од црвене хартије

Придолазе и особе, за које се каже да нијесу ни на небо ни на земљу, бахатно, пипљући џепове прије него ли се проворчићу приближе; права конфузија кочија, код улазака којих теретници, купљећи комадиће смотака, викаху псујући и срамотећи. — Ова граја, ова бука, ова битка не траје више од по сата; за тренут ока се пољана испразни, само што се агенти шепукају са рукама у џеповима. Придворје до контроле, гдје сједе три индивидуа грдног погледа, у црној одјећи са бијелом овратницом, остаје празно, продаваоци програма залијећу се у конобе, гдје се продаје вино; скупочи ни се омнибуси тропрежни слободно возакати могу по пустој пољани: послије трке влада тишина.

Узроком ове ненадне промјене бијаше звоњење звонцета, које даваше знак да ће се на бини застор дићи, и започети први чин.

Друга једна врата не служе за тријумфални улазак свјетине, шта више нијесу мајестозно широка као она приправе и не дозвољава за вријеме корисних вечери улазити критичарима, славним ауторима, великим банкирима, елегантним младићима, окружним управитељима, политичарима и на пошљетку дражесним и бонтонираним дамицама, које су украс дворане, а о којима рече њеки духовити управитељ: „Никад их много није; јер док се гледају не критикује се чин“.

Ова су врата, назвата опћим именом „умјетничким“, уска и ниска, ријетко пометена и воде у тамни и влажних и дебелих зидова ходник; овај пак води у вратареву собицу, кроз коју се опет пролази у унутрашњост позоришта.

Тек ступите дави вас кухињски мирис, смијешан са смрадом горећег гаса.

На зиду, увијек на истом мјесту, прилијепљен је дневни оглас. Огледа се траг првапњијем по остатцима црвене ил зелене, ил друге боје хартији.

На првим вратима на уласку читамо једноставни натпис првих слова: Администрација.

Ово двоје врата, која су живи контраст једна другима, чудновато доминирају позориштем; код првих опажамо чисти и лијепи патос са својим бразготинама, позлађено покућство,

разликост у ношњи и понашању, и младе глумце, под власу-
љама и лијепе, захваљујући уљепшавању и ципришком праху;
дочим код других избија жалост, виде се стари огласи, који
послужише за крпљевину шенарија, макинисте у кошуљама
гдје направљају призоре, управитељ бине, гдје се шета по
палцима забринуто и жалосно, глумица слаба и уморна, гдје
наслоњена на један заслон ишчекива да се појави на бини и
избрбље своју улогу.

Опрека се наставља, варљиви накит, често понављан, о
којему сами градитељи могу пружити потанко рачун и о ко-
јему власник и господар, за љубав којег све је уређено, нема
рашта водити рачуна.

Врата са булеварда људству су отворена, дочим она од
улице Бондијске (Bondy) чврсто су запатана. — Он стоји
испред оних малених врата, пред којима чекају млади ауктори
и страсни заљубљеници, са окаљаним у смрдљивој баруштини
ногама, изгледајући час да се увући може у онај рај, о коме
је толико снијевао.

Онај рај био је за дуго времена пакао.

Као што се у причама о вјештицама каже, сви се духови
осим једнога сагласише да присуствују свечаном зачећу позо-
ришта. Сви се о њему добро изразише, што без сумње мораше
осигурати његову срећу. Али зли дух, заборављен, бијаше
бацио кобну судбину на колијевку новозачетога, и чудноваге
жеље не испунише се.

Све се кушало и ништа не поможе. Преставе се избираху
добре и ваљано се на бини извађаху драме, комедије, изми-
шљотине, а оперете слабо успијеваху. Нека зловоља усељаваше
се у гледаоце чим би на своја мјеста засјели. Узалуд ауктори
своје силе напрезаху; глумци престављаху са неком изванред-
ном живошћу, сјај трпезе на бини засљепљиваше очи, па опет
ништа не могоше надвладати сјетност и туробност. Предузећа
једна за другим пропадаху пред вјетром несреће, исто онако
као кућа од карата на дах једнога дјетета. И позориште се с
дана на дан све више испражњиваше.

Ово увјерење савлада мало по мало са духовима, и улије
им празновјерни страх.

Измислише легенде. Нађе се злијех језика, који ништа не
поштедише. Говораше се да је позориште замађијано и да се
душа неког послужитеља ноћу појављива у виду страшног
костура, који носаше свежањ запечаћених хартија, и уздишући
тешко, ходаше по ходницима. Журнали се бављаху оваким

измишљотинама и „фантазије драматичне“ за кроничара бијаху на жалост увијек неисцрпивим и дневним предметом.

Она лијепа бина осјети грјешке трговачког банкротства старог неког трговца од дрва, који у намјери да уздигне позориште до већег угледа, уведе економију.

Код свијех продаваоница дувана, а тако исто и код свијех власуљари департмана могаху се улазне цедуље добијати у пола првашњих цијена, што привуче публику недостојну позоришта. Жене са марамама на глави сједијаху у галеријским наслоњачама. Друштво се селија представљаше саставе ауктора из провинције, који им за представљање истих скупо плаћаху. Искрсну силесија драма и комедија, које написаше или биљежници од рада повучени, или трговци, који бијаху заражени књижевничком мавијом, што обешчести бину. Са свим тим ни ниска цијна ложа не могаше привлачити народ.

А у позоришту, масном, каљавом, измрченом и поквареном представљаху се састави, који човјека успављиваху стојећке пред празним клупама.

И збиља овога пута могаше се рећи да је позориште своју испило. Није се могло више шалити. Свак се одалечи од те куће, на прочељу које зао дух бијаше извјесио црну заставу. Нико се не усуђиваше више улазити, као да зло које царствоваше бијаше приљепљиво. То бијаше коначна пропаст, агонија и гробна тишина.

Настаде питање, да се није судбина оне зграде, онога обиљежа, као какве болнице кужних, измијенила. Већ се бијаше просуо глас о продаји позоришта њеком шпекулаторском друштву, кад изненада пуче по Паризу, као гром, глас, што потре се живце драматичном свијету. „Фигаро“ објављиваше у својим „Bruits de coulisses“ слиједеће: „Господин Фрањо Ромбод запретио је мјесто управитеља“ „Фантазија драматичних;“ позориште ће промијенити своје име и од сад у напријед зваће се „Модерним позориштем.“ Уговор је потписат синоћ. Још један смјели да се баца у амбис. Част срчаносги несретнога!“

Објекат ове ироничне вијести бијаше човјек нискога стаса, добро познат полазницима Бурсе, код које се он налазаше и којој бијаше од велике користи. Велике банкарске куће Нуно и Грамеда извршиваше налоге, а покушавајући пак какав рад на своју корист, увијек му испадаше за руком.

Сух, лица храпавог и ћосаст, одликујући се двјема црним очима прозирућим, кратке жуте косе, малицијозан и срдит. Одликоваше се говорништвом и говораше јужним нарјечјем и

гестикулацијом. Изванредно домишљат и постојан, и надаше ли се да ће му за руком испасти какав рад, не остављаше га док га неби извршио; опази ли да му започета радња није корисна одма је напушташе.

Они који га тражаху имађаху на ум особити интерес.

Селим Нуно, велики банкир португалски, — широке плећи којега, бијеле косе и маслиново лице, бијаше познато свему Паризу — говораше увијек: „Кад би се Ромбоду указала згода, тако је одважан да ће је се умљети дочепати и биће велик.“ Али за велико чудо бијаше, кад се дочу у Бурси, да се тај човјек, о коме Нуно говораше са толиким ентузијазмом, бијаше прихватио позоришне вјештине.

Изгледаше да га ништа склонити не могаше на управитељску службу. Он, истина, присуствоваше на прве прове, и имађаше највеће задовољство, да аплаудира врским комедијашима; али то бијаше ништа на спрам ономе, што му још преостајаше да ради, док престављаче на бину изведе. Онима, који тако о њему говораху и мишљаху, не бијаше познато за стално поријекло новог управитеља „Модерног позоришта“, те не могаху сазнати ни неке тајне из његовог живота, које оправдаваху одлуку Фрања Ромбод.

Роди се у Бордо у једној крчми. Мајка му бијаше кћер њеког финансијалног надстражара. Осјетивши се тешком, којег стања, како њеки говораху, бијаше узрочник њеки Жирондирац — возач, а по другима њеки богат трговац жестоких пића. Овај лијепи створ морађаше пошљедња четири мјесеца бремености своје живукати испод земље. Требаше јој избјећи срцбу очину, војника још од кримског и италијанског рата, којему се небијаше мило шалити са чашћу, и који, непознавајући заводитеља, намјераваше да убије њу, као ону која се је дала завести.

Сва је прилика трговац жестоких пића бијаше у ствар умијешан, јер се брињаше за одгој малог Фрања, којега породу Ромбодијева кћерка, са непознатим човјеком и смјести га, кад наврши осму годину, у питомште.

Малиша бијаше интеллигентан, али немаше воље за науку, ушљед чега одгој његов бијаше дуги низ казана, којима се је био привикнуо, исто као коњ тољагама. И постаде буздом већим него ли га је икад школа дала.

Кад се приказа, да очитује своју ваљаност, зине пред својим испитачима и изађе из испитне собе а да ни ријечи не проговори.

Његов га штићеник напусти.

Фрањо имађаше једну једиту кривицу, на име ту, што се не знађаше улагивати.

Узалуд се труђаше да га са особитим обигравањем гане.

Он угледа пред собом старог трговца леденог срца, што га присили да разборито размисли о своме поријеклу, и да увиди како се злом стазом бијаше упутио.

Фрањо му се баца пред ноге јецајући и тешко уздишући, те сврши тим да га је мелодраматично назвао оцем својим.

Трговац који се бијаше одао уживању сладости мирног живота, назирујући грдно будућност, кад би се наспрам раскалашном младићу наклоњеним показао, одлучно му изјави да се више о њему не може бринути, а што се до сада старао да је то потијецало од његове добре воље и добродушности; а не увиђајући никаквог добра у њему, опомену га да га се клони, ако не мисли имати посла са редарством.

Изрекавши то преда га пажњи једном снажном свом послужитељу, — који бијаше из оне француске провинције, која пружа Француској коњанике од шест стопа висине, — који га избаца на поље.

Изгубивши тако сваку наду, коју је полагао у богатог господина, који је имао особиту доброту да се о њему стара као прави отац, Ромбод науми да се обрати мајци.

Надстражарева кћер послје срећних тренутана, пошто се напродавала цедуља јавне добротворности, напростирала постеља у гостионицама и елегантним и скровитим, удаде се, у тридесетој, за једним Шартрушким гостионичаром, и бијаше постала госпођом једне доста приличне гостијонице, која се зваше „Зелена пречага“, пред вратима које понедјелником лежаху на рпама љуштуре општрига.

Потчињена апсолутном господству мужевљом, сиромашну жену, увијек кад би јој се син указао, обузимаше немир и туга.

Она изаспе младићу много мудрих савјета, кришом захвати из мужевље новчанице триста круна, и не би имала мира све дотле док Ромбод не би отишао одакле је и дошао.

Остављен самом себи Ромбод се првом у своме животу запита сада, како ће живјети.

И умуча, а да духом и не клону.

(Наставиће се)

ПОГИБИЈА И ЈУНАЧКА ОСВЕТА ИЛИЈЕ СУЏУМА.

(Ускока 1860 године.)

Прикупио: **Леон Нинковић**, јеромонах.

Српски ускок пок. Илија Суџум, син Стојанов, био је родом из села Паника (један сат далеко од ман. Добрићева.) Пок. Илија — још из лјетинства показивао је највећу симпатију према оружју — а особито је пушку волио, те се у гађању непрестано вјжбаво и достигао је специјалну спрему у томе.

Илија из ране младости, као добар пушкар, поред земљорадње бавио се ловом, а имао је добро извјецбану керчад ловску. — Илија је био добар ловац, одважан и енергичан младић, одважан и јуначкога срца, тако, да се по цијелом кадилуку говорило: „Само када Илија има пушку у руци, нема тога, коме ће он с пута свратити.“

Мјешћани су му на свему завидјели, а тим више, што Илија није имао јако браство — јер осим његове куће (породице) у Зарјечу није било већ племена његова. Зато су гледали на сваки начин да Илији убију углед и да га како омаловаже. Та подла намјера неколицине Илиних сељака, испале им за руком, те Илију оцрне код срп. ускока: Марка Дрињака, Риста Манојловића, Драга Обренова Ковачевића и Сава Пејовића и др. да Илија није пријатељ Србима и да погрдне ријечи против Црне Горе изговара. Још наведеноше и то: „кад је један сељак Илији рекао: „Вала Илија, имаш добра и лијепа кера!“

Рекоше Илини противници, да је на то Илија одговорио иронички: „Имам! Није му мане, да га је Ц... в.... г....“ Зато ускок Марко Дрињак, који је ускочио 1852 год. рече: „Браћо ускоци, ово је увреда за храбру Црну Гору, требало би, да ову увреду главом плати!“

Остали ускоци, који лично познаваху Илију, нијесу чисто вјеровали Илиним опадачима. Али оваку увреду, коју његови клеветници бијаху разширили по народу српски ускоци не смијаху оставит' не кажњену. Зато му ускоци поруче, да се

већ не усуди таке погрде изговарати, а да ће га и та скупо стати.

То је био узрок те се наш храбри Илија одлучи, да остави своју кућу и да с пушком у руци — са осталим ускоцима брани српску сиротињу од исламског насиља. И заиста се Илија 1853 године придружи ускоцима. Од 1853—1860 Илија је непрестано четовао и Турке таманио. Четовао је са свима ускоцима његова времена, те је сваки рад био да се деси близу Илије, гдје је пушка судила између њих и Турака, јер чим би Илија опалио пушку, требао је нож, да са жртве одсијече главу, за то у сваком боју, када би Илија опалио пушку — други је ускок с ножем чекао, да с Турчина обори главу. Због чега су последице у црно — завите кадуне нарицале:

„Мухамеде турски свече,
 Свуд ханџари српски звече!
 Пушка пуца, ускок дречи,
 А рањеник турски јечи!
 Илија бије, а Марко сијече,
 Нико нема, да им ријеч рече!
 Турци гину,
 Срби се смију
 Каде кукају,
 Срби апасају!
 Смилуј се на нас
 Милосни свече,
 Да ускочки ханџари
 Већ не звече!“

За вријеме свога четовања, доста је Турака посјекао, а „када“ у „црно“ завио и у род повратио. Илија се убраја у ред првијех и храбријех ускока.

Илија је погинуо у Изгарима, гатачкога котара 1860 год. Његова се погибија по доказу очевидаца и учесника мухамеданаца при његовој смрти догодила овако: У прољеће 1860 г. некако Илију нанесе пут преко Изгори, да пријеђе у Црну Гору. Са Илијом у друштву не бијаше никога — осим само Јован Затарац из Дробњака. Илија се вазда држао на опрезу, — као навита пушка, да му Турци из пријеваре не ударе, те у свако доба је био приправан за окршај с пушком у руци. А за то је вјежбао и храбрио свога друга Јована говорећи му: „Јоване! Ако нам ударе Турци, је ли вјера, да се не издамо, већ да заједно један код другог погинемо?“ Јован му одговори: „Божја вјера Илија, код мене неће бит' издаје.“ У такоме разговору стигоше у село Изгоји. Илија се споразумље с Јо-

ваном, те свратише у кућу Митра Мاستиловића, да што ручају и да им Митар покаже пут за Црну Гору.

Митар их прими, даде им ручак, и показа им пут за Црну Гору. Али чим је Илија с Јованом од Митрове куће мало одмакао — наљегоше Турци из Борча тзв. Батинићи, а било их је девет. Турци су некако купили коње, за пренос војничких ствари из Гацка. Турци зовнуше Митра к себи и запиташе га: „Гдје су ти влаше коњи?“ Митар им рече: „Какве коње и безпослицу тражите, већ, ево Илије Суџума и Јована Затарца, већ ако сте јунаци посјеците ова два „дин-душмана, биће боље него купит коње.“

Чувши Турци за Илију, а пошто им Митар потанко објасни: кад и куда су окренули, похиташе те ненадајући се Илија издаји — пресретеше га. Тада Турци запуцаше из девет пушака, те једна рани Илију у лијеву руку. Видећи Турци, да је Илија рањен насрнуше на њ што боље могоше, али се Илија не даде јефтино: у бјежању се три пута окренуо и три пута пушку опалио, те му ниједна на празно не паде, јер је два убио, а трећега ранио у ногу. Видећи Турци да грдно погибоше — опколише Илију, те га у ногу ранише. Тада Илија паде! а његов друг Јован побјеже! Тада га Илија викну: „О Јоване! црн ти образ, камо вјера, да заједно погинемо!“ Јован изгули нож и потрча у помоћ Илији, али га Турци на пушчани огањ изгорјеше! Те опет Турци насрнуше на рањена Илију. Виђе Илија, да треба мријети, извади кубуру, те опет једнога Турчина спреми, гдје „дину дирек стоји. Пошто у Илије биле празне пушке, тому један од Турака именован Фејзо Батинић, скочи Илији на плећа! Илија се рањен ухвати у коштац са здравим Турчином, те изгули нож — али његовом несрећом намаче му се „гајтан“ на кавзе од ножа, те му се на ножу изгулише коре. Илија је са ножем и корама неколико ради удара насрнуле Турке око себе. А када видје, да нема фајде, баци нож, а прихвати другу кубуру, опали је и рани једнога Турчина. Баци празну пушку па с Турчином за прса јуначка, али рањени Турчин (кога је Илија пошљедном кубуром ранио) прискочи Фејзу у помоћ, те Илију „џефердаром,, тојагачке по глави, док му сву главу размрска! Тада му Фејзо Батинић, главу посјече! —

Чувши ускоци, да је Илија погинуо ожалостише се, а о томе и данашњег срећно владајућег Господара Његово Височанство Књаза Николу I. обавјестише. Колико га год жаљаху Лскоци — још га више жаљаше Њ. Височанство Књаз Никола I.

Ускоци су дуго распитивали, да није ко издао ускока Илију? За Митра се у почетку није знало — већ се рече, да га је издао Стојан Мاستиловић. Те једне ноћи, као што прича савремени очевидац — ускок Марко Дрињак: удрише ускоци на кућу Стојанову и у тренут ока плану више главе Стојанове двадест оштрих „јатагана.“ Видје Стојан, да ваља мријети, те викну: „Браћо ускоци! Прав сам за издају Суџума — као светац, што ће и цијело село посвједочити.“ „А пошто се цијело село за Стојана закле, да је прав, тада га на слободу пуштасмо“ вели: ускок Марко Дрињак.

Повнијим ислеђењем — кроз 5—6 година дознало се да је Митар издао Илију. Али тада ускоци небијашу независни, да ураде што хоће. За осветит Илију — посјећи Митра Мاستиловића (а догле је Турских глава за Илију посјечено, ни броја незнају им сада живи ускоци) требало је одобрење од Господара Црне Горе и Брда.

Те ускоци један ред замолише Њ. Височанство Књаза Николу I. да им одобри посјећи Митра. А када Господар чу жељу својих ускока рече им: „Чујте моји храбри ускоци: не смије се ни под који услов допустити убијање Срба, а да сте га срећом одмах убили, не бих вас казнио! А сада га пак на миру пуштите — нека Богу плати за подло издајство и да је проклет. А од сада не држите вјеру у племену Мاستиловића.“

Милости Господаревом Митар је свој прљави живот провео све до природне судбине своје смрти.

Износећи ово неколико редака о српскоме Ускоку пок. Илији Суџуму, држим, да неће бити згорега српској књижевности, јер су срп. ускоци остављали своју кућу, родитеље, жене и дјecu — па не жалећи ни свога живота с пушком у руци дивали се у гору, да српском народу извојују слободу. За то по моме скромноме мишљењу требало би њихови потомци, да их се сјећају са захвалношћу, а српски књижевници да приберу о српским ускоцима што више знају, за углед млађем нараштају. Слава српским Ускоцима!

Манастир Добрићево, на св. Илију 1900.

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

СРПСКЕ НАРОДНЕ ЈУНАЧКЕ ПЈЕСМЕ.

Син Сибињанин Јанка.

Књигу пише Сибињанин Јанко
У тамници у Будиму граду,
А шаље је својој вјерној љуби
У књигу јој Јанко говораше:
„Слушај љубо што ти књига каже,
Већ су на јад три године дана
Од како сам у студној тавници
У Будиму граду бијеломе,
Тавница је кућа необична
Ту не виђу сунца ни мјесеца,
Већ овако живјети не могу
Но те молим драга љубо моја:
Пошљи мене сина Матијаша
Да ме мало одмијени старца“
Књигу чита Јанкова љубовца,
Књигу чита а дозива сина
Па му мати поче бесједити:
„Мато сине моје чедо драго!
Оли стара оца послушати,
— А ни мене жао бити неће —
Пођи сине у Будиму граду!
Те извади твојега бабајка
Из тавнице прклетога краља,
Јер му се је старцу досадило,
Тавновати и муке сносити.“
Кад Матија саслушао мајку,
Својој мајци ријеч говори:
„Хоћу мајко а да како нећу!
Већ ми справи лака брашњеника,
И све што се справља за путника;“
Стан полако мој сине Матија!
Да те свлачим па те преоблачим,
Да ти дадем најљепше ођело,
Нек се чуде будимске делије,
Кога Јанко има за замјену.“
Пошто стара ријеч изговори,

Изнесе му најљепше ођело
Све у сухо злато искићено,
Најпређе је обука кошуљу,
На којој су двије вите гује
Па под грло главе изнијеле,
Обадвије држе камен драги,
Ако Мату буде до невоље
Да путује ноћем без мјесеца
Да се њему види путозати;
Врх кошуље срмајли јечерма
Шили су је три добра терзије,
Три терзије, три године дана,
Врх јечерме златајли долама,
На долама бјеху изнизана
Шећер пуца с обадвије стране,
Свако ваља два дуката златна,
А велико пуце под гроце
Оно ваља паревога града:
Врх доламе јелек са токама,
Па запучи плоче под гроце
Низ плоче му висе зенџирићи,
А о њима ситни дукатићи.
Пошто Мато прси накитио,
Тад навуче од свите чакшире,
Које но су извезене златом,
А на ноге чизме и мамузе
Па опаса око себе паса,
А низ прси мача објесио,
О којему висе кита златна,
А бије му на прси јуначке
Пошто и то наредио Мато,
Самур калпак на главу ставио,
На калпаку орла перушина,
А уз перо кита позлаћена
Која му се уз перчин савила;
Црни перчин кита позлаћена

То је Мату добро пристануло.
 Пошто се је окитио Мато!
 На готова коња усједнуо,
 Стар је коњиц, старога бабајка,
 И ако је уши оклепио
 И празне му вилице млатиле,
 Свакојако смиром не сјеђаше
 Но дигнуо у висину главу,
 Па све скаче тамо и овамо
 Мато стару мајку поздрављаше,
 А мајка му ријеч говораше:
 „Хајде збогом мој сине Матија!
 И послушај твоју стару мајку:
 Када дођеш у Будиму граду
 Срест ће тебе будимска господа,
 Па се чудит тебе и ођелу,
 Ти се немој узнијети сине!
 Често мећи руку на калпаку.“
 Пошто Мата сјетовала мајка,
 Оде Мато пут Будима града,
 Кад је био у Будиму бјелу
 Сретала га будимска господа —
 Сретала га па га поздрављала;
 Ал се Мато није узносио,
 Често меће руку на калпаку,
 Па господу редом поздрављаше,
 Кад је био на сред од Будима,
 Глас допаде краља и краљицу,
 Да је доша син војводе Јанка,
 Да одмјени родитеља свога.
 Кад то краљу бјеше разумио,
 Слугама је ријеч говорио:
 „Довед те ми Јанкова Матију,
 Са њим имам нешто говорити.“
 Мало било дуго не трајало,
 Ето Мато на краљеве дворе,
 Лијепо се поклатио краљу,
 И љубио скута и рукаве;
 Краљ га сједе себе уз кољено
 Па му стаде говорити краљу:
 „О за Бога Јанково дијете!
 Што си доша до бјела Будима?“
 Матија му право каживаше,
 А краљ њему опет говораше:
 „О Матија Јанково дијете!
 Ако ћеш ме данас послушати, —
 Да пођемо у поље широко,
 Да скочимо скока јуначкога,
 Ја у моју синију дуката,
 Ти у твоје љузел одијело,

— Онда ћу ти вољу направити.“
 Матија му на то одговара:
 „Махни ми се краљу господару,
 Нисам доша у поље скакати,
 Већ мојега оца одмјенити.“
 Опет њему бесједио краљу:
 Послушај ме Јанково дијете!
 Ако би те скока прескочио,
 Даћу тебе синију дуката,
 И пуштићу из тавнице Јанка;
 Још кол'ко се заљубио Краљу,
 За Матово љузел одијело,
 Обећа му врана коња свога,
 Што га јаше на воскресеније,
 Кад долази у бијелу цркву.
 Виђе Мато да му друге није,
 Обећа му, у поље одоше;
 Па по три пут скока поскочише,
 Ал је Мата срећа послужила,
 У скакању предобио краља,
 Жа је краљу што је изгубио.
 Ал жалије Матово ођело,
 Па је Мату опет говорио:
 „Хајде сада камен да бацамо,
 Да бацамо камена с' рамена,
 Ако би ме и то предобио,
 Даћу тебе готовину блага,
 И даћу ти бијела будима,
 И дворова што у њему имам.“
 Хоће Мато бит' му немогаше,
 По три пут се камена бацаше,
 И опет га срећа послужила,
 И опет је предобио краља.
 Кад то виђе од Будима краљу,
 Жа му бјеше што је изгубио
 Ал жалије Матово ођело,
 Па колко се био наљутио
 Матији је ријеч говорио:
 „Чул' Матија Јанково дијете!
 Ајдмо Мато да се потрчимо,
 Ако би ме и то предобио,
 Ево моја са рамена глава,
 Ја у главу а ти у ођело.“
 Виђе Мато наљућена краља,
 Па с' утегну што год боље може,
 Потрчаше пољем широкијем;
 Благо томе коме Бог помага,
 Ка Матији Јанковоме сину,
 Који на трз предобио краља.
 Кад то виђе од Будима Краљу

Није шала побратиме драги,
Изгубити са рамена главу —
Од себе је ударио Мата,
Удари га дланом по образу,
Прште образ на четири стране,
Па потече крвца низ прсима;
Жа је Мату љузел одијело,
Којему је крвца оштетила,
Ал жалије својега образа
Па потезе мача пламеног,
Удри шњиме у сред срца краља,
На мач му је срце извадио,
Мртав краљу на земљу пауо;
То виђела Будимска господа,

На Матију загон учињели,
То гледала краљева краљица,
Са пенџера од бијела двора,
Па господи ријеч говорила:
„Стан те мало господа будимска!
Не изгуб те Јанкова Матију,
Ја ћу њега узет господара,
Он ће бити краљ на мјесто краља;“
Кад то чуше господа будимска,
Краљицу су добро послушали,
Па Матију за Краља ставили,
Из тавнице Јанка извадили
И војводом њега поставили,

Из збирке Илије Златичанина.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ЖЕНСКЕ ПЈЕСМЕ.

*

Нађе снијег на бехар на воће,
На сватове Веладиновића!
— Аох! мене, до Бога милога!
Покиште ми дуван и ђевојка:
Дуван ваља цијела Мисира,
А ђевојка полу царевине!
Но говори са коња ђевојка:
— Нека кисне ватром изгорио,
И моје је срце окиснуло,
Гледајући Веладиновића!
Ђе се јунак из седла не види! —

* * *

Вењир, вењир, те вењир!
Ој, кокоте далмати.
Ја сам кулу вел кокот.
Солди, волди; дане
Неда, не!
Док се моја мала Милка
Устане.
Устур, мустур,
Шаливеро мој,
Шаливеро, бимберо,
Кала зор,
Зор делијо мој.

* * *

Вила вилу кроз горицу звала,
Јеси л' вило на оџаку била?
Јес' виђела бега Бенгил-Бега?

Како љузел хода,
Како налич носа:
Свилену кошуљу,
Златног џамадана,
Зелену доламу,
Ђурак с врх рамена;
Ковче и чакшире,
До два бем-силаха;
Јешек јеменлију,
Штапице ју руку,
Бурмице на руке —
Танко куцикаше,
Тање поцјеваше,
Уз тамбуру
Драгу дозиваше:
— Хеј! Травниче огњем изгорио!
Еј, моја драга, јеси л' се удала?
— Еј, јесам драги и чедо имала.
Од јада му име нађенула,
Док му бабо из чаршије доша, —
Док пореза дибу и кадифу!

* * *

Три су друге друговале;
На криво фесић!
Бир солуфиће!
Ђозуна лејло,
Ђозун Алај-Баг!
Тахтериван —
Конџе лале пехливан!
Што би која најволија?

На криво фесић и т. д.
 Најстарија говорила:
 На криво фесић и т. д.
 Ја бих брата најволија.
 На криво фесић и т. д.
 А средња је говорила
 На криво фесић и т. д.
 Ја бих мајку најволија.
 На криво фесић и т. д.
 А најмлађа најмудрија:
 На криво фесић и т. д.
 Ја бих драгог најволија!
 На криво фесић и т. д.
 И у драгог бјеле дворе!
 На криво фесић и т. д.

* * *

Шећеру се воселити нећу,
 А драгом се радовати нећу,
 У драгога вјера до вечера!
 Каден љуби, тврду вјеру дава,
 Кад не љуби дружини се хвали!

Удри граном по зеленој трави,
 Лист отпаде а грана остаде,
 Така ти је вјера у драгога!

* * *

Садих вишњу а просих ђевојку,
 Пуну вијар сломи вишњи гране
 Дође туђин препроси ђевојку!
 Да за кога ни по јада мога:
 У махали за јарана мога,
 У чаршију за дућан комишију.
 Још ме компо зове у сватове!
 Јади поћи а јади не поћи.
 Да Бог да се она помамола,
 Свућ' јој мајка лијека тражила,
 Свућ' тражила лијек' јој не нашла,
 Дошл' у мене и у моје нене —
 Ја имала лијека недала;
 Вијала се око мога двора
 Ка' тама около Мостара,
 Ка' 'но магла око Сарајева!

Приближеио: Влад. Ђ. Милановић.

НАРОДНЕ ПРИЧЕ.
 BIBLIOTEKA
 ЦРНЕГОРЕ БУРДЕ

Настрадаин и његова жена.

Поријечкао се Настрадаин са женом. Жена му вели: „Поћи јадан па напој краву.“ А Настрадаин ни бриге. „Море жено,“ рече, у једно зло доба Настрадаин: „мене је криво да ја појим краву, а тебе опет криво да је ти напојиш; већ знаш што је: ко прије проговори, нек краву поји.“

Како рекли тако и учињели.

Настрадаин је тврдо држао оклад. Сио на сред куће, па ни да се помакне; јер му се чињело ако би исучим мрднуо, да би и за то погријешио. Жена богме виђела да ће изгубит окладу, па пође у сусједа на посјед, ће нађе пуру на огњу. Пошто је пура била готова, сусједа је молила да и Настрадаинова жена двапут заложу. „Нећу, фалави, одврати ова ја сам мало пријед јела, само бих те молила да пошљеш мало мојему чојку.“

„Хоћу“ одговори домаћица и пошље по маломе сину. Кад је мали ступио у кућу, шћене да му преда пуру; но Настрадаин у вишој је бризи био што не смеје да стави капу на главу, јер је велика студ била, те ће показат очима на капу која му је недалеко била; зат им му опет покаже да му је стави на главу.

Мали је мислио да му Настрадаин говори: да му се пура успе на главу; зато приђе ближе и врелу пуру успе му на главу, па отле кући те каже Настрадаиновој жени.

Ова кад чује, потрчи кући да види што се од њега учинило, кад ал' има што виђети: цијела му глава обливена пуром; и исто стоји непомичан. „А што се не очистил несретњи чојку!?“

„Ха... ха... ха... ја добих опклад. Хајд сад напој јуницу, а ја ћу се ласно очистити“. Одврати јој Настрадаин.

Настрадаин и трговац.

Остао Настрадаин без ниједне паре. А ма знаш, ни пребијене! жена и дјеца траже од њега, а он ни бриге. На једанпут сјети се нечега, устане, узме бритвицу и пође у башту, те набере лијеп прутић; за тим га фино нашара, па пође у једној, другој и трећој механи, гдје још мало вјеровања има; па пође у чаршији код трговаца; те ш њима у прву механу. „Знате ли што сам вас овђе дозвоао? Да вас почастим. Ја сам од сад богат човјек; што год ћу јести и пити то све мој шарени штап плаћа“. Затим нареди меанџији за пиће. Пошто су пили Настрадаин устане куцне штапом у астал, па ће меанџији: „јесам ли ти платио?“

„Јеси, и хвала“ одврати му ови. Трговци испрва нијесу Настрадаину вјеровали, но пошто их он одведе још у друге двије меане, и пошто их на исти начин почасте, сад се стану натјецати који ће му више платит за његов шарени штап.

Настрадаин је видио да му је пала сјекира у мед, па затегне ка за гредом. Тамо овамо, сур вур, најпослије погоди се са једним; узме новац, однесе и дадне жени, па утече у свијет.

Трговац који је купио штап, о бјегству Настрадаинову није ништа знао, но весео како је купио тако корисну ствар, покупи сроднике и пријатеље па ш њима у механи да их почасте. Пошто су изобила пили и једи устане трговац, куцне штапом па за тим запита меанџију: „Јесам ли ти платио?“

„Нијеси“.

„Ама јесам. Знаш ја сам куцнуо штапом?“

„Залуду брате, рећи ће меанџија, ја новац нијесам примио.“

Трговац види да није куд камо, извади новац, плати па пође у другој механи ће на исти начин обрши. „Што ћу сад, мислио је у себе, мене Настрадаин превари, узе ми силан новац за ништа ствар. Идем га тражити.“

Кад је трговац приспио у једну варош, некако прочује да је ту Настрадаин. Тражећи га запита га неки старац, који се био подупро у један зид: „Кога ти тражиш, пријатељу?“

„Настрадаина“ одврати трговац.

„Ја ћу ти га наћ; само ако ћеш ми држат ови зид да не би пануо; уз то и да ми даш који новац.“

Трговац одма пристане на то, дадне му неколико новаца за тим се подупре у зид, а старац свој пут.

Послије уре или двије, покупе се ђеца око трговца и стану му се ругати: како држи зид да не падне, и најпослије кажу му, да је то био Настрадаин што му је обећао наћ Настрадаина.

Трговац им испрва није вјеровзо, но пошто види да старац не долази, у једно зло доба пусти зад, па оде говорећи у себе: Тешко сваком ко с Настрадаином буде имао посла. Мало му би што ме је преварио за новац, већ наћерао ме да држим и зид.“

Прибиљежио: Алија Јусуфовић.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ИЗРЕКЕ И РАЗНЕ РИЈЕЧИ.

2. Клетве.

Оратос га било!
 Бог га посјек'о!
 Бог га убио!
 Враг га знао!
 Вазда му мало било! (Каже се ономе, који непрестано више захтијева.)
 Губало га!
 Губало га што сам му из моји уста дао!
 Гром га удрио!
 Гром у њега загрио!
 Да Бог да, среће нем'о
 Добра нем'о! Или: Никад добра нем'о!
 Ђаво га понио!
 Живио докле му ја рек'о!
 Змија га заклала!
 За њим се мајка у црно завила!
 Име ти се не спомињало! Значи: толико страшан и заџ био, да му се ни име не спомињало.
 Јади га нашли!
 Кућа (т. ј. обитељ) га кукала!
 Кућа се за њим у црно завила!
 Крв га његова угушила! (Ова је клетва намијењена обично каквом убици.)
 Кућа му изгорјела!

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

Прибиљежио: Јован Секуловић.

НАРОДНЕ МУДРЕ РИЈЕЧИ У ВЕЗАНОМ СЛОГУ. *)

Прибиљежио: М. Ђукић.

Тешко томе што се често суди, и прав да је помрзну га људи.
 Злу се треба ко псету бранити, потпанел' му може удавити.
 Тешко ли је у туђим земљама, када није човјек при парама.
 Ко цвијеља народ у младости, он га после плаћа у старости.
 Не добија лакат но капица — с тога многи буде пропалица.
 Сад су пре зла времена настала, јер се љубав за новце продала.
 Ако су ни врата дворца затворена, а'но су тамнице вазда отворена.
 Нема блага на свијету ко'га, што би добру жену платит мога.
 Нема тога што му што не фали, ал' се свако у друштво не жали.
 Пријатеља доста кад се ије — кад не ије пријатеља није.
 Родитељи љубе свога сина, па нека је највиша сплачина.
 Ништови се по лицу не знају, но их њина дјела престављају.
 Ђе у кући чељадета има, да ју краде, туна среће нема.

*) У „Лучи“ XI. свесци за 1896 погрешно је изашло презиме под „Мудре изреке“ је писало из збирке М. Вучића, а треба да буде од М. Ђукића.

К Њ И Ж Е В Н О С Т

ПОЗИВ НА ПРЕПЛАТУ.

Када смо путујући по красним крајевима миле Србије, загрљени са својом браћом из свију крајева српских, доживјели најљепше часе братске слоге, видјели најдивније призоре љубави међусобне, чули умилне гласе ускр-слога повјерења, кад нам се надимаху младићске груди светим миљем братинства, кад нам срце куцаше успламтјелом љубави према цијелом свијету; хтједосмо подићи вјечити спомен братског састанка и путовања. Хтједосмо узети само једну кап среће, која нас опајаше, па да све Српство њоме напојимо, један гласак само из силног акорда слоге, да као јек боље среће забруји над будућности српском. Али — не могосмо Јер глас наш бјеше слаб, а осјећање силно..... Па зар срећу своју да не подијелимо са цијелим Српством, зар да га не притиснемо на своје вреле, младићке груди, зар да му не кажемо на зору будућности, зар Србин да не види први корак, који је српска омладина повела душевном јединству Српства?..... Не, ми то не хтједосмо, ми не могосмо пропустити. Па кад не могосмо сами, својим знањем, својом вољом кад не могосмо својом снагом створити достојан споменик овог светог часа, позвасмо у помоћ веће знање, снажнију вољу и бољу снагу, да нам буде тумачем нашега осјећања, мисли, тежња, жеља и нада. Замолисмо сиједу старину „Змаја“ да нам даде своје

С Н О Х В А Т И Ц Е

да их штампамо као споменицу нашег матуранског састанка у Србији.

И данас, када пуштамо у свијет један алем камен из богатог ади-ђара Змајева, да сија као вјечити спомен нашега братског састанка и чаробног путовања по Србији, надамо се — а нада нам је оправдана — да ће сваки Србин, да ће сваколика омладина ову нашу лијепу намјеру претплатом потпомоћи.

Трећа свеска „Снохватица“ биће штампана на пет табака fine хартије, а цијена је 1 дин. 25 пара или 1 круна 25 потура. Књига ће изаћи из штампе 1. Септембра 1900. год.

Новац ваља слати на: Администрацију „Бранкова кола“ у Ср. Карловцима.

Српски матуранти.

СТАРИНЕ.

ПИСМО КНЯЗА ДАНИЛА I-ог ЉЕШЊАНИМА.

Приопѣно: Томо Кажичь, свештеник Градачки.

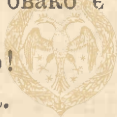
Одъ насъ Данійла Петровиѣа Княза Црногорскога и Брдскога и Правительствующега Сената войводи Ивану и капетану Радою Митрову Љѣшњанима поздравъ.

М. П.

Да имате обявити свой Љѣшанској нахиі, да се не бы нико усудио преко ове мое заповѣди ниѣже Турчина заѣсти, колико у свою главу, нити у Турску муку, ере таковй чоекъ не може свою главу, ничимъ до само своіемъ животом откупити. А овако е по свой моіой држави обявлено.

И тако знадите и да сте здраво!

Цетинѣ, 6. Априлія 1853 года.

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

ПИСМО КНЯЗА ДАНИЛА I-ог ЉЕШЊАНИМА.

Приопѣно: Борѣије М. Драговиѣ, под-поруѣик.

Одъ насъ Данійла Петровиѣа, Княза Црногорскога и Брдскога и Правительствующега Сената, капетану Ивану Попову у Љѣшанску нахию.

М. П.

Пишемо ти ако бы се по данасъ догодило да бы и едан войникъ, изъ твое капетаніе, такнуо Турску длаку илй сламку, илй пушку противу Турчина обратіо, докленъ не бы Турчинъ преко нѣгове границе, у нашу границу два пушкومتа улѣгао, тай ѣе се войникъ смрѣу каштигати, а ти више неѣшъ бити капетанъ, ако бы се тако што-годъ догодило, него прочитай ово писмо предъ народомъ, нека сваки чуе и знаде, па онда, ко ти преступи удри слободно нашомъ рукомъ.

И тако знади, и да си здраво!

Цетинѣ, 22. Юлія 1858 года.

